

Het kerkblad *Advent* kent een rubriek *Interactief* waar lezers commentaar of ideeën kunnen aanreiken. Gezien de veelheid kopij het onmogelijk maakte bijgaand actueel artikel op te nemen en de actualiteit over ruim een maand mogelijk verdwenen zal zijn, heeft de redactieraad besloten deze bijdrage eenmalig op deze wijze te honoreren, zodat lezers van de website hiervan toch kennis kunnen nemen. De schrijver verdedigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactieraad of het kerkgenootschap, maar schrijft op persoonlijke titel.

De wet op ritueel slachten

door K.C. van Oossanen

Het zal niemand in Nederland zijn ontgaan dat er in ons land onlangs een heftige en soms hooglopende emotionele discussie is gevoerd over de wijze waarop dieren mogen worden geslacht in onze slachthuizen. De aanleiding is een initiatiefwet , ingediend in de Tweede Kamer door de Partij van de Dieren, waardoor het onverdoofd slachten van dieren bij wet zou worden verboden. De wet is inmiddels, enigszins afgezwakt, door de Tweede Kamer aangenomen en is nu doorgezonden naar de Eerste Kamer.

Het gaat in de wet om het z.g. ‘HALAL’ slachten van dieren door islamitische slagers en het ‘KOOSJER’ slachten door joodse slagers van de als “rein” en voor menselijke consumptie geschikt verklaarde dieren. Het zag er al heel snel naar uit dat dit wetsvoorstel op een ruime meerderheid in de Tweede Kamer kon rekenen en zou worden aangenomen. Meteen brak er een ware storm los, die klaarblijkelijke niemand had voorzien. Niet alleen dat allerlei islamitische organisaties in verzet kwamen en moslims binnen ons parlement benaderd werden om tegen dit voorstel te stemmen, maar bovenal was het de joodse gemeenschap bij monde van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap dat zich tot het uiterste ging verzetten tegen dit wetsvoorstel. Daarbij werden joodse wetsgeleerden van het buitenland ingevlogen en organiseerden joodse lobbyisten samenkomsten en hearings met Nederlandse politici en Kamerleden. Alles werd uit de kast getrokken in een poging om ervoor te zorgen dat dit wetsvoorstel een vroege dood zou sterven voordat het in stemming kon worden gebracht in de kamer, en mocht het toch tot een stemming komen, niet over de vereiste meerderheid zou beschikken. “Dit is het begin van een golf antisemitisme die over Nederland dreigt te komen. Het beangstigt de joodse Nederlanders en doet hen overwegen om te vertrekken uit het eens zo tolerante Nederland,” zo betoogde een eerbiedwaardige opperrabbin voor de Nederlandse televisie. Ook in de Tweede Wereldoorlog begon de jodenvervolgning met de afkondiging van een verbod op ritueel

slachten, brachten joodse voormannen ons in herinnering. Wat de Nazi's uiteindelijk niet is gelukt, zou nu de Partij van de Dieren nu ineens wel lukken, n.l. de joodse wijze van leven in ons land onmogelijk te maken, werd betoogd. Allerlei politici, geschrokken van de heftige reactie van vooral joodse zijde en de commotie die ontstond, begonnen zich in allerlei kronkels te wringen om publiekelijk uit te leggen dat ze bij nader in zien toch niet meer zo tegen het rituele slachten waren als ze aanvankelijk hadden betoogd. Er waren hier en daar zelfs geleerden die hadden gesteld dat het bij volle bewustzijn de keel afsnijden niet meer pijn zou veroorzaken als het verdoven en buiten bewustzijn brengen van dieren alvorens ze geslacht worden. Vervolgens werd het fundamentele recht op godsdienstvrijheid erbij gehaald. Het ging hier om een keuze tussen het recht op de vrijheid van godsdienst en het recht van dieren op een zo pijnvrij mogelijke dood van dieren die voor de slacht bestemd waren. Wat moest er zwaarder wegen? De mens of het dier? Geen gemakkelijke keuze, zo vonden sommige politici.

Wat zegt de Thora?

Waarom gaat het hier eigenlijk? Wat is ritueel slachten volgens de joodse religieuze wetten? En waar vinden we de wetten die de voorschriften bevatten over de wijze waarop joodse slagers hun beroep moeten uitoefenen en dat al sedert vele eeuwen doen? Nu beroepen de joodse geleerden zich bij hun uitleg over het "waarom en de wijze" van het rituele slachten maar zeer beperkt op de geschriften van het Oude Testament. Over de wijze waarop dieren werden gedood ten behoeve van de offerdienst in de tempel of het slachten van dieren ten behoeve van menselijke consumptie staat eigenlijk niets in de Bijbel. Wel vinden we in Deuteronomium 14 en Leviticus 11 de regels over reine, voor menselijke consumptie geschikte, dieren en onreine niet voor de menselijke consumptie ter beschikking staande dieren. Maar over de wijze van slachten staat er in de vijf boeken van het Oude Testament, die wij vaak aanduiden met Thora, of Pentateuch, niets vermeld. Wat wel heel sterk doorklinkt in het gehele Oude Testament is het respect voor dieren en de opdracht dieren goed te behandelen. Vee moest beschermd worden en in een overdekte stal beschutting kunnen vinden. Koning Hizkia bouwde daarom al stallen voor het vee om ze beschutting te geven tegen de elementen (2 Kronieken 32 :28). Eenmaal op stal blijkt duidelijk welke nauwe band er kan ontstaan tussen de mens en zijn dieren, bijna zoals tussen een vader en zijn zonen: *Een rund herkent zijn meester, een ezel zijn voederbak, maar Israël heeft geen begrip, en mijn volk leeft in onwetendheid* (Jesaja 1:3). De dieren moeten, eenmaal op stal in veiligheid gebracht, tijdig gevoederd worden en elke dag voorzien van fris water, zelfs op de sabbat (zie Jezus in Lucas 13:15). Het vierde gebod, het sabbatsgebod, geldt bovendien ook voor de dieren. Ook zij hebben net als mensen het recht op een rust na gedane arbeid. Respect voor de dieren en de verplichting de dieren die ons zijn toevertrouwd goed te behandelen komt ook overduidelijk uit in Deuteronomium 25:4. "*U mag een os niet bij het dorsen muilkorven*". De ossen liepen bij het dorsen rondjes over de dorsvloer met een dorsslede, om zo de graankorrels te scheiden van de aren. Zo'n os nam dan onderwijl wel eens een hap van het verse koren. Dat kostte de boer natuurlijk graan. Maar de Thora zegt hier duidelijk dat men dat dier dit niet mag ontzeggen. Ook dieren als onze metgezellen en

medeschepselen hebben recht te delen in de opbrengst van de oogst. Dit respect voor het dier moest ook blijken door de wijze waarop een dier, waarvan volgens de spijswetten in de Thora het vlees door de mens gegeten mocht worden, werd gedood; zo stelden de joodse Schriftgeleerden. Nu is de enige tekst die we in de Bijbel kunnen vinden over het slachten van dieren te vinden in Deuteronomium 12: 21. Daar staat: *U mag runderen, schapen of geiten die u van de Here gekregen hebt gekregen slachten zoals ik u heb voorgeschreven*. Het probleem is dat verder het hele Oude Testament, dus inclusief de eerste vijf boeken van Mozes (de Thora) , zwijgt over de wijze waarop God dit slachten heeft voorgeschreven. Waar kunnen we dan die voorschriften waarover in Deuteronomium 12:21 wordt gesproken vinden, is de vraag die zich aan ons opdringt. Niet in de eerste vijf boeken van het Oude Testament, die wij met der term Thora aanduiden. Desondanks hoorde ik een woordvoerder van de joodse gemeenschap in Nederland voor de televisie zeggen dat het ritueel slachten gebaseerd is op de voorschriften ontleend aan de Thora. Hoe zit dat?

De uitgebreide 'Thora'

Nu geldt voor de orthodoxe joden niet alleen de Pentateuch, (Choemasj , zoals de joodse Schriftgeleerden plegen te zeggen) voor ons de eerste vijf boeken van het Oude Testament, tezamen met het gehele verdere Oude Testament als het overgeleverde woord van God. Voor de traditioneel levende jood vinden we dit ook in de Torah Sje Pe, de mondelinge traditie die door de eeuwen is vast gelegd in de Talmoed en latere codices. De orthodoxe joodse geleerden geloven dat samen met het geven van de geschreven wet op de berg Sinai, de Pentateuch, er ook een mondelinge niet op schrift gestelde wet door God aan Mozes was gegeven. De laatste als versterking en verklaring van de eerste. Deze is door de wijzen door de eeuwen heen aan ons overgeleverd, samen met de leerstukken over de Geschreven Wet. Beide zijn voor de orthodoxe jood heilig en beide omvatten wat door hen wordt aangeduid als de Thora. Dus voor hen heeft de Thora twee bronnen. Het aan papier toevertrouwde woord van God , de Pentateuch, en het parallelle systeem van een door de wijzen in het verleden mondeling overgeleverde wet. Deze mondelingen overlevering werd voor het eerst opgeschreven in de tweede eeuw van onze jaartelling . Deze vroege, op schrift gestelde mondelinge, overlevering heet de **Mischna**, wat letterlijk vertaald betekent: "studie van de mondelinge leer". Daarna brak er een eeuwenlange discussie uit onder joodse Schriftgeleerden over de wijze waarop deze Mischna moest worden gelezen. Deze discussie van de rabbijnen over de Mischna vond plaats in diverse joodse leerscholen in Palestina en Babylon en de weerslag van deze discussie heet de **Gemarra**, wat "aanvulling" betekent. In de vijfde eeuw na Christus werd in Palestina de Gemarra met de bijbehorende tekst van de Mischna samengevoegd, tot wat nu geldt als de **Talmoed**. Dat is de z.g. Palestijnse Talmoed. In de zesde eeuw herhaalde zich dit proces in Babylon. En dat is de Babylonische Talmoed. In zaken die de joodse religieuze wetgeving aangaan wordt deze Babylonische Talmoed als het meest gezaghebbend beschouwd. Orthodoxe joden geloven dat de op schrift gestelde versie van de Babylonische Talmoed de onveranderlijke en definitieve neerslag is van de mondelinge overlevering van de woorden die God tot Mozes heeft gesproken op de Sinai. De Engelse rabbijn en publicist Lionel Blue formuleerde dat als volgt. "Het is als met als met de

jaarringen van een boom. De openbaring van de boeken van Mozes worden omgeven door de boeken van de Bijbel en daaromheen staat het grote hek van de Talmoed". In deze Talmoed is er een heel traktaat (Choelien) geweid aan de rituele slacht van reine dieren. In dit traktaat staan de regels over het rituele slachten die door de joden beschouwd worden als de voorschriften waarop in Deuteronomium 12:21 wordt gerefereerd. In dit Talmoed traktaat valt o.a. te lezen wat de eisen zijn waaraan een joodse slager moet voldoen. Daarnaast bevat de Talmoed voorschriften over het mes dat gebruikt wordt bij de slacht en over de wijze van slachten. Degene die het dier uiteindelijk moet doden dient aan strikte eisen te voldoen, opdat deze in staat is om het dier onnodig lijden te kunnen sparen. Hij moet door de rabbinale autoriteiten bevoegd verklaard worden en tot het ambt van ritueel slachter worden toegelaten. Hij moet daarvoor na een jaren durende studie een examen afleggen omdat hij geacht wordt over veel anatomische kennis te beschikken. Daarbij moet de slachter bovenal blijf geven van respect voor het dier, overwicht op het slachtdier hebben zodat het dier zo min mogelijk aan stress wordt blootgesteld. Maar ook de vaardigheid met het slachtmes behoort uiteraard tot de vereisten. De door het rabbinaat gevlmachtigde slager (de Sjochet) moet altijd een vlijmscherp mes gebruiken zonder een kartel in het snijvlak. Het dient voor het slachten te worden onderzocht en dit onderzoek behoort met de uiterste nauwgezetheid te geschieden, aldus de Talmoed. Daarmee moet hij de hals van het dier met een forse haal doorsnijden, waarbij geen druk op het mes mag worden uitgeoefend. Er moet een onafgebroken beweging van het mes zijn. Een ogenblik stilstand maakt het slachten ongeldig. Dan werd het dier "newelah" (aas) en dat maakt dat het niet meer door voor menselijke consumptie gebruikt kan worden. Dit alles vereist een slachtmes van een bijna chirurgische scherppte. De lengte van het mes wordt zelfs voorgeschreven. Het behoort groter te zijn dan de halsbreedte van het dier. Omdat hiermee beide slagaders tegelijk worden geopend, ontstaat er een massale bloeding, waarbij het hart het bloed als het ware naar buiten pompt. Tevens werd daarbij de luchtpijp, het kanaal van de ademhalingsorganen, en de daarachter gelegen slokdarm doorgesneden. Deze slachtmethode wordt met het Hebreeuwse woord "sjechieta" aangeduid. Het doel hiervan is tweevoudig. Het zorgde ervoor dat er zo min mogelijk bloed in het dierenlichaam achterblijft. Omdat volgens de Thora het nuttigen van bloed ten sterkste is verboden. Maar bovenal was het doel van deze slachtmethode: het lijden van pijn door het dier zo veel mogelijk te vermijden en het de doodstrijd van het dier zo kort mogelijk te laten duren. Het is buiten kijf dat toen deze regels werden opgesteld dit gebeurde uit respect voor het dier. In het traktaat Berachot 55a lezen we dat bezielde dingen als openbaring van God dienen te worden gezien en dat men derhalve dieren niet onnodig mag laten lijden. Het woord Koosjer betekent eigenlijk "gepast". Het stelt dus aan de orde wat "gepast" is. Op de tekst in Genesis 1:29 (*"Hierbij geef ik jullie alle zaaddragende planten en alle vruchtbomen op de aarde; dat zal jullie voedsel zijn"*) geeft de Joodse geleerde Rasji (1040-1105) als commentaar: "God stond Adam en Eva niet toe een levend wezen te doden en het vlees te eten. Dat was "ongepast". Ze mochten alleen groene kruiden eten". Dat was toen dus volgens de schepper alleen "gepast". Het commentaar dat Rasji schreef is onder joodse geleerden een van de

meest bewonderde en geciteerde commentaren op de Thora. Het heeft nog steeds veel gezag in Joods orthodoxe kringen. Hij kreeg nogal wat navolgers waaronder ook de beroemde joodse middeleeuwse bijbelgeleerden Maimonides en Nachmanides. In hun voetspoor leerde Moses Cassuto (1883-1951) dat de Thora mensen toestaat gebruik te maken van de diensten die dieren kunnen leveren, maar niet toestaat ze als voedsel te gebruiken. Vlees van dieren consumeren was volgens hem dus “ongepast”. Een Joods filosoof uit de 15^e eeuw (Josef Albo) stelde dat vegetarisme het menselijke vermogen tot geweld beteugelt. Als het ons al is verboden het bloed van een dier te vergieten, hoeveel te meer zal het ons dan doen beseffen dat het verboden is het bloed van een medemens te vergieten, stelt hij.

Een beperkte vleesconsumptie

Hierbij dient zich natuurlijk meteen een netelige vraag aan. Als volgens deze joodse geleerden God een wereld vol planteneters voor ogen heeft, waarom laat het jodendom dan toe dat dieren worden geslacht en opgegeten? Het is de joodse geleerde Isaac Hebensteit die op die vraag een antwoord probeert te geven, en daarmee heel dicht in de buurt komt van het commentaar dat de *Seventh-day Adventist Bible Commentary* geeft op de teksten in Genesis over de afloop van de zondvloed. Hij gaf de volgende verklaring in een publicatie in 1929, waar hij schreef dat God niet wilde dat de mensen vlees aten, maar dat Hij het voorwaardelijk toestond toen de aarde na de zondvloed in de tijd van Noach niet meer in staat was voldoende fruit en groente te produceren. Toen de mens de smaak van vlees eenmaal te pakken had, was het helaas onmogelijk om nog tot het vegetarisme terug te keren, zo betoogt hij. Het enige wat nog wel kon, was de consumptie van vlees aan bepaalde regels te onderwerpen. Rabbi Hebersteit leerde daarbij ook dat het verbod in de Thora om het bloed van dieren te consumeren speciaal opgelegd was om de mens eraan te herinneren dat vlees eten in feite een concessie aan de smaak van de mens was en geen ideaal voedingspatroon. Dieren slachten en het vlees consumeren werd dus toegestaan, maar het werd beperkt. Alleen de dieren die (koosjer) rein verklaard waren, werden voor menselijke consumptie vrijgegeven.

Dierenwelzijn bijbelse opdracht

Het Oude Testament leert ons dus zeer nadrukkelijk dat we respectvol en met mededogen moeten omgaan met dieren. Dat wordt door vrijwel alle joodse bijbelgeleerden onderstreept. En dat mededogen komt aan de orde wanneer we het over het slachten van dieren hebben. Rabbijn Evers poogt dit te omzeilen door te stellen dat de opdracht van God de hoofdreden is van de regels op het koosjer slachten en dat dierenwelzijn slechts een bijzaak. Een buitengewoon zwak argument. Ik durf te stellen dat in de Bijbel zorg voor het “dierenwelzijn” geen bijzaak is maar juist een “opdracht”. We houden ons niet bezig met een bijzaak, wanneer we eisen dat het doden van dieren op een zo pijnloos mogelijke wijze dient te geschieden. We kunnen op grond van de Bijbel geen vegetarisme aan een ieder voorschrijven, maar in geval we een dier doden voor menselijke consumptie dan dient dit in elk geval te geschieden op een wijze die het dier zo weinig mogelijk doet lijden. Daarvoor

dient men strikte beperkende regels in acht te nemen. En het kan niet anders dan dat de bedoeling is geweest van de Sjechieta-regels die volgens de joodse traditie in de Talmoed terug zijn te vinden.

In de tijd waarin deze regels werden opgesteld waren deze onder de toentertijd bestaande omstandigheden helemaal niet zo slecht. Elders in het midden oosten waren de manieren waarop dieren werden gedood veel wreder. Dieren werden vaak op uiterst wrede wijze met knuppels, bijlen en speren afgemaakt. Soms al in stukken gesneden voordat het dier dood was.

Het feit dat de wijze van slachten niet wordt aangegeven in het Oude Testament maar wel het principe, dat het dieren met mededogen en respect behandeld moeten worden, maakt dat wij ons moeten afvragen wat is heden ten dage de minst stressvolle en pijnlijke manier om dieren te slachten? In Oude Tijden was dat door de keelsnede volgens de regels in de Talmoed. Maar de vraag die in de huidige discussie aan de orde wordt gesteld is of dit nog steeds zo is. Het antwoord is duidelijk. Dat is niet meer het geval. Tegenwoordig kennen we slachtmethoden die beter zijn en het dier meer ontzien dan de procedures die gelden voor het Halal en Koosjer slachten. Er zijn betere technieken, onder meer door gebruik te maken van het z.g. schietmasker. Daarmee wordt een ongeveer negen millimeter stalen pen door de schedel in de hersenen van het dier geschoten. Hierdoor treedt onmiddellijk een blijvende bewusteloosheid op. Daarna kan het dier zonder pijn geslacht en zonder stress worden gedood. Ook zonder rondspuitend bloed, dat door de neusgaten van het dier naar buiten komt, omdat tegelijk met de halsslagader ook de luchtpijp van het slachtdier worden doorgesneden en het bloed in de longen terecht komt. Het bijbelse principe van mededogen voor onze medeschepselen, de dieren, maakt dat we, indien we nog steeds vlees willen consumeren, voor de huidige moderne slachtmethoden moeten kiezen, en niet meer voor de rituele keelsnede die gebruikt wordt door islamitische en joodse slagers.

Wellicht is dat wat God bedoelt in Deuteronomium 12: 21, wanneer daar gesteld wordt dat als de mens al dieren wil doden ten behoeve van menselijke consumptie, dat op een "gepaste" wijze moet gebeuren. Op een manier die het dier als medeschepsel zo weinig mogelijk pijnigt. Is er een wijze waarop dat geheel pijnloos kan, dan dienen we daarvoor te kiezen.

Geraadpleegde literatuur

Symboliek der Joodse religie. Rabbijn J Soetendorp. Uitgave: De Haan, Zeist

Minyan. *The ten principles of Jewish spiritual practice.* Rabbi Rami M. Shapiro. Uitgave: Harmony Brooks, New York 1998 (Ned. Vertaling Seville.

Inleiding in de Talmoed. Dr. J.L.Palache. Uitgave: Volksuniversiteit .

Judaism . Isadore Epstein. Uitgave: Penguin Books

Joodse mystiek. Een inleiding. J.H.Laenen. Uitgave: Lannoo/Kok

Seventh-day Adventist Bible Commentary, volume 1. Uitgave: Review and Herald Publishing Association, Washington D.C.

Door een achterdeur de hemel binnen. Lionel Blue. Uitgave: Ten Have

Column: *Op het scherp van de snede*, van Prof. Bob Smalhout in de Telegraaf.

De echte Tora. De geschiedenis van de Talmoed. Rabbijn mr. drs. E. Everts. Uitgave: Kok – Kampen.